

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата філологічних наук, доцента
кафедри германської філології
Сумського державного
університету

Щигло Лариси Володимирівни
на дисертацію **Молгамової Лілії**
Олексіївни

на тему «Концепт DEATH в англomовному
дискурсі: лінгвосинергетичний аспект»
виконану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю 035 Філологія
галузі знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дослідження

Вивчення концепту DEATH в англomовному дискурсі як осмислення людського буття та соціокультурних процесів є на сьогодні однією із прерогативних наукових тем. До того саме поняття «смерть» є складним і багатограним феноменом, що вміщує в собі різні інтерпретації в залежності від культурного, релігійного, соціального та індивідуального контекстів. Сучасні лінгвістичні парадигми вимагають нового підходу до дослідження концептів, який би враховував їхню динамічну природу та взаємодію з іншими концептами. Традиційні методи не завжди уможливають цілісне вивчення складності та багатомірності концепту DEATH, особливо з урахуванням його культурних та соціальних аспектів. Лінгвосинергетичний підхід, що поєднує лінгвістичні та семіотичні компоненти, дозволяє здійснити більш комплексний аналіз мовної картини світу та виявити глибинні зв'язки між мовою та культурою.

Актуальність дослідження Молгамової Л.О. також зумовлюється необхідністю розробки нових методологічних підходів для вивчення концептів у сучасному дискурсі. До того ж використана лінгвосинергетична модель дозволяє глибше зрозуміти механізми формування та функціонування концепту DEATH, його вплив на комунікацію та когнітивні процеси. Це дослідження є важливим кроком до інтеграції різних наукових дисциплін та може сприяти розвитку міждисциплінарних підходів до вивчення мовної динаміки та культурної еволюції концептів.

Враховуючи викладене вище, обрана тема дослідження є актуальною та має важливе теоретичне і прикладне значення, що підтверджується її здатністю розкрити нові перспективи у вивченні мовних концептів та їхніх соціокультурних проявів.

2. Зв'язок теми дисертації з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями

Дисертація виконана в межах наукової теми кафедри іноземних мов та лінгводидактики Сумського державного університету «Лінгвосинергетичні дослідження англomовних концептів» (2021–2026), що підтверджує її

інтеграцію в наукові плани та програми закладу. Зв'язок роботи з науковими програмами підтверджується її відповідністю тематиці фундаментальних досліджень у галузі філології, когнітивної лінгвістики та соціокультурних студій.

Дисертантка як виконавець брала активну участь у виконанні грантового наукового проєкту НФДУ 2022.01/0073 «Діджитальна архівація пам'ятників як об'єктів публічної меморіалізації задля збереження культурної спадщини України», у рамках реалізації завдань якого дисертанткою опубліковано наукову статтю в фаховому видання категорії Б України на тему «Увіковічнення пам'яті як вияв соціокультурного виміру концепту DEATH в пам'ятниках монументального мистецтва».

3. Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сфера дослідження визначена чітко, мета та завдання сформульовані науково коректно, а методологічний базис їх досягнення відповідає поставленим цілям. Наукові положення в дисертації ретельно досліджені, що підтверджується логічною структурою та змістом роботи, а також широким переліком систематизованих та професійно опрацьованих робіт українських та іноземних науковців.

Покрокове логічне викладення авторських пропозицій з демонстрацією проміжних результатів та чіткими коментарями створює позитивне враження. Кожен етап дослідження завершується висновками, в яких представлені основні результати дослідження та їх практичне значення. У роботі використано значну емпіричну базу, яка забезпечує високу ступінь обґрунтованості результатів і підвищує їх достовірність. Якість і адекватність лінгвосинергетичної моделі функціонування концепту апробована на практиці.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення положень, висновків та пропозицій, отриманих під час проведення дослідження, полягає в тому, що вони є внеском у розвиток лінгвосинергетичної теорії функціонування концептів. Дослідження розкриває глибокі зв'язки між лінгвістичними ознаками та семіотичними компонентами в мовному процесі, що відкриває нові можливості для більш точного та комплексного аналізу мовної картини світу індивідуума. Вартісним є і такий факт, що дослідження додає до арсеналу лінгвістичної методології синергетичний підхід, що дозволяє розкрити мовну динаміку на більш глибокому рівні. Це впливає, у свою чергу, на розвиток аналітичних інструментів і підходів у мовознавстві загалом, сприяє співпраці з іншими науковими дисциплінами такими як соціологія, культурологія, психологія, інформаційні науки та інші.

Практична цінність дисертації полягає в тому, що результати дослідження лінгвосинергетичного аспекту концепту DEATH в англomовному дискурсі мають широкий спектр практичних застосувань та імплементацій у різних сферах сучасного суспільства. Результати дослідження можуть бути використані:

- у наукових дослідженнях для подальшого розвитку теорії лінгвосинергетики та її застосування до інших концептів;
- у освітньому процесі для підготовки та викладання дисциплін, що пов'язані з когнітивною лінгвістикою, культурологією та психологією.
- у культурологічних дослідженнях для більш глибокого розуміння співвідношення між мовою та культурою.
- у психології та консультиванні для розробки програм психологічної підтримки та попередження депресивних станів серед молодого покоління людей.

До того ж результати дисертації можуть бути застосовані у розробці освітніх матеріалів, що сприятимуть покращенню комунікативних компетенцій, а також у розробці алгоритмів і моделей обробки природної мови задля автоматизованого аналізу текстів з урахуванням концепту DEATH.

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеності в цілому

Дисертація Молгамової Л.О. викладена на 200 сторінках, в т.ч. основний зміст складає 162 сторінки. Загальна структура роботи відповідає нормативним документам, включає анотацію, вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури у обсязі 244 джерел, додатки, що містять анкети для асоціативного експерименту та довідки про впровадження результатів дослідження у навчальний процес і наукову діяльність.

Розділ 1 дисертації представлено на 62 сторінках, що складає 38% від основного тексту. Він присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження, зокрема аналізу сучасних парадигм у лінгвістиці, онтології лінгвістичних концептів, методикам дослідження концептів та синергетичному підходу до аналізу лінгвістичного концепту. Авторка детально розглядає взаємодію концептів у мовному виразі та сприйнятті, а також пропонує лінгвосинергетичну модель концепту, яка враховує його комплексну природу та динаміку в мовному середовищі.

Розділ 2 дисертації розміщено на 34 сторінках, що складає 21% основного тексту. Цей розділ присвячений фрактальній динаміці концепту DEATH. Доведено фрактальність лексико-семантичного поля концепту DEATH, побудовано мережеву модель концепту DEATH, яка дає більш глибоке розуміння синергії структури концепту DEATH та всіх його компонентів.

Розділ 3 викладено на 34 сторінках, що представляє 23% основного тексту дисертації. Третій розділ досліджує соціокультурний аспект концепту DEATH зосереджуючись на його емпіричних проявах, впливі на суспільство та можливих практичних застосуваннях. Проаналізовано метафоричні способи репрезентації концепту DEATH в англомовному дискурсі з лінгвосинергетичного погляду, результати асоціативного експерименту і зв'язок із теоретичними результатами дослідження. Також розглянуто авторську методику виявлення депресивних станів у підлітків.

У висновках дисертації систематизовано отримані результати, які в сукупності розкривають поставлені завдання та підтверджують досягнення мети роботи. Дисертація Молгамової Л.О. є цілісною науковою працею, яка послідовно розкриває обрану тему. Структура роботи логічна та добре

продумана, а зміст відповідає заявленій тематиці. Робота містить глибокий теоретичний аналіз, підкріплений емпіричними дослідженнями, що свідчить про завершеність дисертаційного дослідження.

6. Новизна дослідження та одержаних результатів

Ознайомлення зі змістом дисертації, опублікованими науковими працями дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, характеризуються науковою новизною і демонструють особистий внесок.

За результатами проведеного дослідження вперше запропоновано комплексну лінгвосинергетичну модель концепту DEATH, яка пояснює синергетичний характер його функціонування в англomовному дискурсі. За допомогою цієї моделі досліджено фрактальну динаміку концепту DEATH, що дозволило виявити його складну багаторівневу структуру та механізми самоорганізації.

Також авторкою удосконалено ряд наукових засад, зокрема:

1. Розроблено методологічний інструментарій для аналізу соціокультурної динаміки концепту DEATH, що враховує його культурні, когнітивні та семантичні компоненти.

2. Запропоновано новий підхід до моделювання лексико-семантичних полів концептів, що базується на фрактальній природі концептів і їхніх мережевих моделях.

3. Вдосконалено методику проведення асоціативного експерименту для вивчення концепту DEATH, що дозволяє виявити емоційні та культурні аспекти сприйняття смерті в англomовному суспільстві.

У роботі набули подальшого розвитку наступні положення: 1. Аналіз соціокультурних аспектів концепту DEATH в англomовному дискурсі з точки зору його метафоричного вираження та асоціативних зв'язків. 2. Визначення ролі та місця концепту DEATH у когнітивній системі англomовного дискурсу, що дозволило розкрити його динамічний і взаємопов'язаний характер. 3. Розробка практичної методики для виявлення депресивних станів у підлітків на основі аналізу їхніх асоціацій з концептом DEATH, що відкриває нові можливості для психологічної підтримки та профілактики.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача

Основні положення і результати дослідження викладені у 19 наукових публікаціях загальною кількістю 8,38 авторських аркушів, зокрема 2 статті у співавторстві у виданнях, що входять до бази даних Scopus; 1 одноосібний розділ в міжнародній колективній монографії; 1 одноосібна стаття в закордонному виданні країни Організації економічного співробітництва та Європейського Союзу; 4 одноосібні статті в українських фахових виданнях, індексованих міжнародною наукометричною базою Index Copernicus; 11 одноосібних тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій. Це свідчить про значний персональний внесок здобувача у розвиток наукової тематики.

8. Апробація одержаних результатів

Результати дослідження були апробовані на численних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує їхнє визнання науковою спільнотою, а саме: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих дослідників «Інновації в науці: сучасний вимір» (Суми, Україна, 22 квітня 2021 року); 2ND Multidisciplinary Conference for Young Researchers «Sustainable Trends and Challenges under COVID-19» (Sumy, Ukraine, 29–30 November, 2021); IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов у світі» (Суми, Україна, 30 листопада 2021 р.); III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами» (Переяслав, Україна, 3 грудня 2021 р.); Міжнародна наукова конференція «Мультиmodalність і трансмедіальність: когнітивний, прагматичний і семіотичний підхід» (Харків, Україна, 22–23 квітня 2022 р.); X Ювілейний міжнародний заочний науковий форум «Сучасна германістика: філологія для життя» (Харків, Україна, 19 жовтня 2022 р.); 4th Multidisciplinary Conference for Young Researchers «Energy, Sustainability & Society» (Prague, Czech Republic, 5–6 October 2023); XI Міжнародна науково-практична конференція «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (Київ, Україна, 17–18 листопада 2023 р.); IX Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів, викладачів та співробітників «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (Суми, Україна, 15–16 квітня 2021 р.); X Всеукраїнська наукова конференція студентів, аспірантів, викладачів та співробітників «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства» (Суми, Україна, 27–28 квітня 2023р.); XIII Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Перекладацькі інновації» (Суми, Україна, 24 листопада 2023 р.).

9. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності в дисертації не виявлено. Усі використані джерела коректно цитовані, результати досліджень представлені чесно і прозоро, що відповідає етичним нормам наукової роботи.

10. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації

Загальне враження від дисертації позитивне, принципівих недоліків, які стосуються структури, змісту, обсягу, оформлення, наукового, теоретичного та практичного значення немає, проте є певні зауваження:

1. Потребує більш детального обґрунтування аналіз лінгвосинергетичної моделі концепту DEATH (розділ 1.5.4). Зокрема, варто було б розкрити конкретні механізми самоорганізації та взаємодії елементів концепту в рамках синергетичної парадигми.

2. Додатки містять анкети та результати асоціативного експерименту, утім, відсутня інформація про статистичні методи обробки даних, використані для аналізу результатів експерименту. Це ускладнює розуміння надійності та валідності отриманих результатів.

Також, під час рецензування роботи виникли питання, на які хотілося б почути відповіді від дисертантки:

1. Чому для даного дослідження обрано саме фрактальну модель концепту DEATH? Які альтернативні моделі розглядалися і чому вони були відхилені?

2. Яким чином результати асоціативного експерименту співвідносяться з теоретичними висновками дослідження? Чи були розбіжності між теоретичними передбаченнями та емпіричними даними?

3. Як можна застосувати лінгвосинергетичну модель концепту DEATH в інших мовах та культурах? Чи є у вас плани для подальших досліджень у цьому напрямку?

11. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Вважаю, що дисертаційна робота Молгамової Л. О. на тему «Концепт DEATH в англomовному дискурсі: лінгвосинергетичний аспект» за актуальністю проблеми, методичними підходами, обсягом, ґрунтовністю аналізу та інтерпретацією отриманих даних, повнотою викладу принципів наукових положень, науково-теоретичним та практичним значенням повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а дисертантка заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент

Кандидат філологічних наук, доцент
кафедри германської філології
Сумського державного університету

Лариса Щигло

